

ПОЛИТИЧЕСКАТА ПСИХОЛОГИЯ КАТО ДИСЦИПЛИНА И РЕСУРСИ („ТРЕТИЯТ ПЪТ“ В ПОЛИТИКАТА, ПСИХОЛОГИЯТА И ДИСКУРСИВНИЯТ ПОДХОД)

Антоанета Христова

През 70-те години на ХХ в. започва институционализирането на една от най-интердисциплинарните сфери на знание, чиято основа се гради върху психологията, а именно сферата на политическата психология. Този процес се отбелязва с няколко важни дати: през 1973 г. излиза книгата на Кнътсан „Handbook of political psychology“, през 1978 г. стартира международната асоциация по политическа психология (ISPP), 1979 г. се бележи с първия брой на специализираното списание „Journal of political psychology“, 1991 г. е началото на школата по политическа психология към Маршан център (SIPP), а през 1995 г. политическата психология става 28 секция на Американската асоциация по политически науки (APSA), с което на практика процесът на институционализация завършва. Още с възникването като дисциплина и въвеждането на програми за обучение в някои университети се провокира любопитството на психолозите към тази нова сфера на възможна реализация извън представата за психолога — консултант в рамките на психоаналитичната „кушетка“. Новата дисциплина създава съпротиви у политолозите, почувствали се застрашени като единствени анализатори на глобалните обществени и политически процеси, предизвиква интереса на социолозите, видели шанс за разширение на познанието за интерпретация на установяваните от тях нагласи на макроравнище. Именно поради възможността за приложение на знанието в различни изследователски сфери, но всички насочени към политиката като обект на анализ, се открива ново поле за приложение и взаимно допълване. Така се срещат психология, политология, социология, история и всички дисциплини, които се занимават с комуникация и управление на общественото мнение.

Оформилата се „нова“ дисциплина има за обект на изследване реално наблюдаваното поведение на политическите субекти, което включва политически партии, държавни институции, граждански дви-

жения и техните лидери, както и поведението на избирателите, обхващайки всички психологични процеси, които могат да ги обяснят.

Интересът на изследователите през призмата на психологичното към тези обекти е заявен в древността. Още Аристотел създава едни от най-забележителните психологизирани интерпретации на поведението на аудиторията и големите лидери. Реално обаче развитието на дисциплината се дели на три периода, започвайки от 40-те години на XX в. Първият обхваща 40-те и 50-те години на XX в., когато доминират психологични и философски теории са психоанализата, бихевиоризмът и историческият материализъм. Ерата на влияние на психоанализата се характеризира с интерпретирането на политическото поведение чрез патологичните аспекти на личността. Бихевиоризмът разглежда политическата личност като част от връзката „стимул — реакция“ между нея и функционирането на институциите. Марксовият исторически материализъм фокусира институциите и подобно на теориите, които разглеждат явленията от гледна точка на средата, пренебрегва личността в политиката, като акцентира върху масовата личност, явяваща се субпродукт на институциите. Един от големите приноси на разглеждания период се отнася до налагането на психобиографиите като метод за поглеждане „отвътре“ на личността на лидерите, и то благодарение на психоаналитичното влияние (George, George, 1956; Erickson, 1950; Fromm, 1973, Marvick, 1983). Създадени са психобиографии на Удроу Уилсън, Хитлер, Ришелю, Ата-тюрк и много други изтъкнати личности, чиято лична история е представена през призмата на психологичните конфликти, които са определяли развитието им като личности, особено по отношение на начина, по който са взимали решение. В същото време Долард (Dollard, 1939) прави първия естествен, социален експеримент, при който доказва връзката между социална фрустрация (икономическа фрустрация) и агресия (прояви на куклус клан и линчове в САЩ). Адорно (Adorno, 1950), в същия период, формулира синдрома на авторитарната личност, който съдържа проявяването на жестокост към евреите и идеализирането на човека със силна власт. Цялостното разбиране на процеса, отново е погледнат чрез психоаналитичните механизми, базирайки се на едиповия комплекс и процесите на генерализация и трансфер.

Вторият период на развитие на политическата психология обхваща 60–70-те години на XX в. и се свързва с изучаване на нагласите и взимането на решение за политически вот. През това време доминират теорията за очакваната полезност и теорията на Левин за полето. С изследване на стереотипи започва развитието и на политическата психология във Франция. Разработват се технологии за правене на въпросници. Създават се центрове за натрупване на база данни от лонгитюдни изследвания на политическите и обществените нагласи в Колумбийския университет (Лазарфелд), в Университета в Чикаго (Берелсон) и в Университета в Бъркли (Липсет). Взаимовлиянието на